

- області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ks.ukrstat.gov.ua>.
7. Про виконання програми економічного, соціального та культурного розвитку Херсонської області на 2012 рік та прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку області до 2014 року за підсумками року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oda.kherson.ua.
8. Редькін О. С. Сучасні стратегії та технології корпоративного управління: монографія / О. С. Редькін, В. Реген, Н. А. Хрущ ; Одес. Нац. Академія зв'язку ім. О. С. Попова. – Одеса : «Евен», 2004. – 216 с. – ISBN 966-8169-05-0.
9. Цыпкин Я. З. Основы теории автоматических систем / Я. З. Цыпкин. – М. : Главная редакция физико-математической литературы изд-ва «Наука», 1977 – 560 с.

УДК 504.062

Комарова Н.В.

аспірант кафедри менеджменту та маркетингу,
Одеська державна академія будівництва та архітектури

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

ECONOMIC SYSTEM OF NATURAL REPRODUCTION-RESOURCE POTENTIAL

АНОТАЦІЯ

Ця стаття присвячена питанням теоретичного обґрунтування та розробки економіко-екологічного механізму відтворення природного ресурсного потенціалу АПК. Одержало подальший розвиток поняття природного ресурсного потенціалу АПК, подано його системне уявлення, виконано економічний аналіз впливу інтеграційних процесів на стан природного ресурсного потенціалу АПК.

Ключові слова: природний ресурсний потенціал АПК, відтворення, аграрне виробництво, економічний механізм, підприємницька діяльність, економічне стимулювання відтворювальних процесів.

АННОТАЦИЯ

Эта статья посвящена вопросам теоретического обоснования и разработки экономико-экологического механизма воспроизводства природного ресурсного потенциала АПК. Получило дальнейшее развитие, понятие естественного ресурсного потенциала АПК, подано его системное представление, выполнено экономический анализ влияния интеграционных процессов на состояние природного ресурсного потенциала АПК.

Ключевые слова: природный ресурсный потенциал АПК, воспроизводство, аграрное производство, экономический механизм, предпринимательская деятельность, экономическое стимулирование процессов воспроизводства.

ANNOTATION

This article focuses on the theoretical foundation and the development of economic and ecological mechanism of reproduction of the natural resource potential of agriculture. Further developed the concept of the natural resource potential of the agricultural sector, served by its system performance, carry out an economic analysis of the impact of the integration processes on the natural resource potential of the agricultural sector.

Key words: natural resource potential of the agro-industrial complex, reproduction, agricultural production, economic mechanism, entrepreneurial activity, economic stimulation of the reproduction processes.

Постановка проблеми. Стан природного ресурсного потенціалу безпосередньо впливає на якість і тривалість життя населення. Співставлення економічного і екологічного комфорту як складових життєвого рівня свідчить, що якість навколишнього природного середовища виступає як пріоритетне споживче благо. Це теоретичне положення передбачає практичну реалізацію прав людини на екологічно чисте довкілля, прав майбутніх поколінь на користування природним ресурсним потенціалом для підтримки власного розвитку.

Наукові публікації з питань теоретичного і прикладного висвітлення проблеми відтворення природного ресурсного потенціалу АПК та механізмів його здійснення в сучасних умовах мають важливе значення. Дана проблема прийняла багатогранний характер, що ускладнює її вирішення з урахуванням особливостей регіонального виробництва, оскільки є однією із

складових забезпечення продовольчої та екологічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Значний внесок у вирішення економічної проблеми нарощування ресурсного потенціалу аграрної сфери внесли І. І. Лукинов, П. Т. Саблук, П. І. Гайдучський, О. М. Оніщенко, В. В. Юрчишин, О. В. Крисальний, які започаткували науково-практичну розробку реформування на ринкових засадах соціальних, земельних та майнових відносин, встановлення нових організаційно-правових форм в аграрному секторі. З точки зору удосконалення та розвитку земельних відносин, виняткове значення мають дослідження В. М. Трегобчука, В. Я. Месель-Веселяка, І. К. Бистрякова, А. С. Даниленка, Д. С. Добряка, Л. Я. Новаковського, М. М. Федорова, А. М. Третяка та інших учених-економістів.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в обґрунтуванні та розробці теоретико-методологічних положень та науково-практичних рекомендацій стосовно проблеми формування економічної системи відтворення природного ресурсного потенціалу АПК в умовах ринкової трансформації багатокладної економіки.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні основні завдання:

- з'ясувати сутність природного ресурсного потенціалу АПК як еволюційної еколого-економічної системи;
- дослідити класифікацію природного ресурсного потенціалу АПК та системні взаємозв'язки її елементів;
- обґрунтувати концепцію та принципи побудови системи економічного відтворення природного ресурсного потенціалу АПК;
- уточнити систему критеріальних показників, що характеризує відтворювальні процеси;
- розробити науково-практичні засади організаційної системи та стратегії економічного відтворення природного ресурсного потенціалу АПК;
- розробити алгоритм економічної оцінки системи відтворення природного ресурсного потенціалу АПК та удосконалити організаційно-економічний механізм стимулювання його відтворення;
- запропонувати принципи та методологічні підходи щодо економічного механізму стимулювання екологізації підприємницької діяльності;
- розробити методичні рекомендації з економічного відтворення природного ресурсного потенціалу АПК на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Достатній рівень природно-ресурсного потенціалу – один із найважливіших чинників ефективного розвитку агропромислового виробництва. Природний ресурсний потенціал аграрної сфери у даній статті розглядається як комплексна система природних ресурсів, користувачами яких є підприємства агропромислового виробництва при існуючих технологіях та соціально-економічних відносинах, складова еколого-економічного потенціалу держави. В нових умовах господарювання під поняттям екологічно – економічного потенціалу аграрного виробництва пропонується розуміти сукупність спроможності підгалузей АПК виробляти сільськогосподарську продукцію, здійснювати капітальне будівництво, перевезення вантажів, надавати послуги населенню, використовувати природні ресурси та необхідність і можливість їх відтворення природним шляхом і за допомогою людської праці.

Раціонально сформований ресурсний потенціал АПК слід розглядати як сукупність технологічно, економічно й екологічно взаємобалансованих виробничих ресурсів (трудових, матеріально-технічних, природних і біологічних), спроможних забезпечити високоєфективне та екологічно безпечне виробництво, переробку, зберігання, транспортування і реалізацію агропродовольчої продукції. Складний екологічний стан природних ресурсів аграрної сфери потребує їх відтворення, яке повинно здійснюватися в процесі аграрного виробництва. Тому основна увага приділена удосконаленню організаційно-економічному механізму відтворення природного ресурсного потенціалу аграрного виробництва.

До природного ресурсного потенціалу сільського господарства на 01.01.2012 року входить 41,9 млн. га сільськогосподарських угідь (69,4% її загальної території), при цьому рілля складає 32,6 млн. га (53,9%), площа сіножатей і пасовищ – 8,1 млн. га (13,3%). В розрахунку на 1 людину припадає 0,95 га сільськогосподарських угідь, тоді як у середньому по Європі цей показник складає 0,47 га, а ріллі – 0,32 га. Забезпеченість ріллею в Україні досить висока, і дорівнює 0,76 га на душу населення (для порівняння: у Росії – 0,82, США – 0,54, Угорщині – 0,43, Болгарії – 0,39, Франції – 0,19, Англії – 0,09, Японії – 0,003) [1, с. 56-60].

В цілому земельні ресурси України характеризуються досить високим біопродуктивним потенціалом, а в його структурі висока питома вага ґрунтів чорноземного типу, що створює сприятливі умови для продуктивного землеробства. Найвищу сільськогосподарську освоєність території мають землі Запорізької (88,3%), Миколаївської (86,6%), Кіровоградської (85,7%), Дніпропетровської (82,8%), Одеської (83,2%) та Херсонської (81,4%) областей [7].

Природний ресурсний потенціал АПК складається з невичерпаних (енергетичних, атмосферних, водних, кліматичних), які є відновлюваними та вичерпних (антропоекологічних, земельних, біологічних, мінеральних, рекреаційних) природних ресурсів. Вичерпані природні ресурси поділяються на відновлювані (антропоекологічні) та обмежено відновлювані (родючість ґрунтів, мінеральна сировина, рекреаційні ресурси, тваринний й рослинний світ).

У 2012 р. порівняно з 1990 р. ефективність використання ресурсного потенціалу АПК у розрахунку на 1 га земельних ресурсів скоротилася наступним чином: валової продукції сільського господарства на 46,7%; продукції рослинництва – 35,5%; тваринництва – 57,8%. За останні 30 років значно розширилися площі засолених, закислених, підтоплених і техногенно забруднених сільськогосподарських угідь. Сьогодні тільки 1 з 10 га продуктивних земель має нормальний екологічний стан [5].

Як відомо, деградація природного середовища тягне за собою деградацію соціально – економічного середовища, яке вже сьогодні виражається в конкретному економічному збитку, порівняному з розміром валового національного продукту. Однак розрахунок збитку економістами сам по собі недостатній, щоб з'єднати екологічну науку з економічною. Для відтворення природного ресурсного потенціалу необхідно широко використовувати принципи та методи регулювання поведінки природно – виробничих систем. До основних принципів можна віднести: попередження, нейтралізацію екологічних наслідків та компенсацію збитку. Попередження здійснюється адміністративно-правовими заходами (прийняття природоохоронних правил, нормування якості довкілля, експертиза проектів тощо); економічними (пільгове кредитування, надання субсидій, податкового інвестиційного кредиту, пільгове оподаткування та інші); економіко-адміністративно-правовими (система компенсацій, вибір методів регулювання); технологічними методами (ресурсо-, енергозберігаючих технологій, альтернативних систем землеробства з обмеженням використання хімічних засобів для підвищення родючості ґрунтів та захисту рослин з урахуванням асиміляційних можливостей агро-сфери). Нейтралізація екологічних наслідків здійснюється шляхом технічних методів та планування. Компенсація збитку передбачає застосування адміністративно-правових та економічних методів.

Соціально-державна необхідність природоохоронної діяльності й пріоритетні напрями її реалізації випливають з тих обставин, що існує нагальна потреба у формуванні політики, спрямованої на збереження і відтворення довкілля для майбутніх поколінь, підвищення екологічної безпеки. Тому головні передумови розробки концептуальних засад відтворення природного ресурсного потенціалу країни полягають у повному усвідомленні суспільством того, що майбутнє України найтісніше пов'язане з інноваційним розвитком, а, отже, невідкладне вирішення екологічних проблем не має альтернатив. Створення системи екологічно збалансованого управління розвитком суспільства дозволить стимулювати відновлення природних властивостей довкілля, створити умови для компетентного управління використанням природних ресурсів та управління розвитком продуктивних сил. Схема концептуальної моделі відтворення природного ресурсного потенціалу АПК зображена на рис. 1.

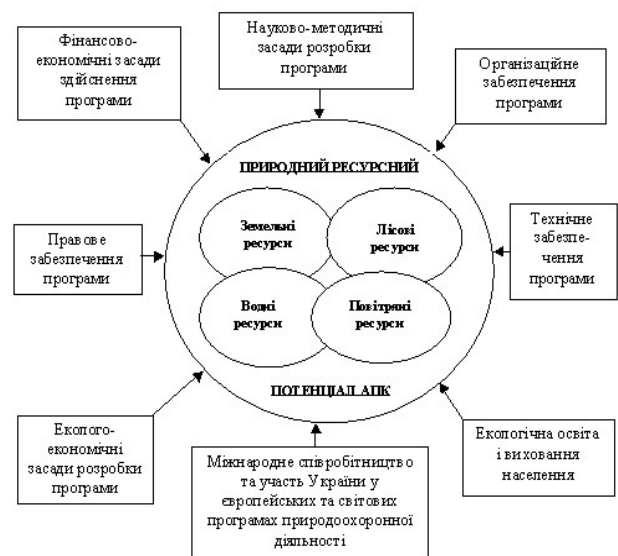

Рис. 1. Схема концептуальної моделі відтворення природного ресурсного потенціалу АПК

Розроблена система показників, що характеризують стан і використання природного ресурсного потенціалу АПК доводить, що оцінка природних ресурсів і середовища складає методологічну основу, за допомогою якої може бути сформульована система базових показників для економічної оцінки факторів природного середовища. Показник витрат на відтворення природних ресурсів АПК характеризує витрати з освоєння цільних земель (вирубка лісів, осушення боліт тощо); показник витрат на підтримку стану відтворюваних природних ресурсів (екосистем) поєднує витрати на підтримку родючості ґрунтів (внесення необхідних речовин замість тих, що виносяться разом з врожаєм; вартість моніторингу ґрунтів, меліорації земель); витрати з моніторингу і профілактичного очищення дна і берегів річок; з моніторингу і санітарних рубок лісу; на утримання заповідників, заказників, національних парків тощо. Витрати із запобігання екологічного порушення (забруднення) природних ресурсів передбачають вартість очисних споруд для зменшення забруднення атмосфери і води; вартість полігонів щодо захоронення відходів; витрати на терасування і обвалювання схилів земельних ділянок, укріплення берегів річок та ін.; витрати на ліквідацію наслідків екологодеструктивної діяльності – вартість робіт з дезактивації забрудненої території; витрати на рекультивацию порушених земель; вартість осушення підтоплених територій; вартість лікування тих, хто захворів через забруднення тощо; показник економічного збитку від порушення (забруднення) природних факторів, що характеризує втрати врожаю; втрати, пов'язані з додатковою захворюваністю населення; збиток від підвищеного зносу основних засобів; втрати лісового господарства від зниження приросту деревини, усихання дерев тощо. Розроблена система показників дозволяє, в залежності від специфіки економічної сфери використання, отримати цілий спектр еколого-економічних оцінок, різних за формою, але які мають єдину методологічну основу.

Оцінка природних ресурсів є складним міжвідомчим завданням, що стає першочерговим в умовах ринкової економіки. Основні проблеми в цьому питанні виникають через відсутність узгодженої методології економічних оцінок ресурсів і процесів ресурсоспоживання, відповідної правової і нормативно-методичної бази. Розробку методів грошових оцінок природних ресурсів тривалий час стримувала недостатня обґрунтованість теоретичних розробок. Природні ресурси найчастіше розглядалися у відриві від проблем оцінки елементів національного багатства та їх відтворення. Саме відсутність єдиних методичних підходів щодо соціально-економічної оцінки природних ресурсів АПК не дозволяє їх враховувати і відображати в складі національного багатства країни. Тому головне завдання полягає в розробці загальної концепції економічної (вартісної) оцінки природних ресурсів, що дозволила б виробити єдину систему показників оцінки різноманітних природоутворюючих компонентів оптимальних з точки зору узгодження інтересів економіки і природокористування.

Система оцінки природного ресурсного потенціалу АПК є основою економічного регулювання використання, охорони і відтворення природних ресурсів, сукупність складових якого можна відобразити наступним чином:

$$ПРП_{АПК} = П_{зр} + П_{лр} + П_{вр} + П_{ра}, \quad (1)$$

де $ПРП_{АПК}$ – природний ресурсний потенціал АПК;

$П_{зр}$ – потенціал земельних ресурсів;

$П_{лр}$ – потенціал лісових ресурсів;

$П_{вр}$ – потенціал водних ресурсів;

$П_{ра}$ – потенціал ресурсів атмосфери.

Теоретично опосередкована вартісна оцінка будь-якого природного ресурсу може бути визначена через

додатковий обсяг продажу або підвищений рівень цін на відповідний товар у порівнянні з аналогічними економічними показниками в тих місцях і в той час, де і коли відсутня підвищена потреба в зазначених природних благах. Схематично це може бути виражено формулою:

$$B_{on} = \sum_{i=1}^n (\Pi_i \cdot C_i - P_i \cdot C_i), \quad (2)$$

де B_{on} – опосередкована вартісна оцінка певного природного ресурсу;

Π_i , P_i – обсяг продажів і-го природного ресурсу відповідно в умовах

підвищеного попиту і при відсутності підвищеного попиту;

C_i , C_i – ціна на і-ий природний ресурс відповідно в умовах підвищеного попиту і при відсутності такого;

n – кількість природних ресурсів, за допомогою яких може бути реалізована потреба в даних природних благах.

Економічна ефективність використання і відтворення природного ресурсного потенціалу АПК, що пов'язана з переорієнтацією використання ресурсів в межах території, є невід'ємною складовою при розробці програм його відтворення. Нами пропонується визначати абсолютну соціально-економічну ефективність витрат на відтворення природного ресурсного потенціалу АПК за формулою:

$$E_T = \frac{\sum_{t=1}^T (\Pi_t - P_{int} - (H_{int} - H_0) + (Z_{int} - Z_0) + (EH_{int} - EH_{at}) / (1+r)^t) - P_0 - P_0}{\sum_{t=1}^T (B_t / (1+r)^t)}, \quad (3)$$

де E_T – абсолютна соціально-економічна ефективність витрат на відтворення природного ресурсного потенціалу АПК;

Π_t – прибуток отриманий в t -му році;

P_{int} – фіксовані рентні платежі, які виникли в результаті здійснення проекту

в період t ;

H_{int} – плата за використання сировинної бази за період t ;

Z_{int} – розмір фонду заробітної плати за рік t ;

EH_{int} – інші позитивні соціальні ефекти, у вартісному виразі за період t ;

EH_{at} – інші негативні соціальні ефекти, у вартісному виразі за період t ;

P_0 – прибуток, отриманий до інвестування (за попередній рік);

P_0 – фіксовані рентні платежі до інвестування (за попередній рік);

H_0 – плата за використання сировинної бази до інвестування (за попередній рік);

Z_0 – розмір фонду заробітної плати до інвестування (за попередній рік);

B_t – вартість інвестованих засобів t -ому році;

r – ставка дисконту;

t – строк виконання проекту.

Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК потребує впровадження економічних методів та елементів регулювання природокористування. Ефективність механізму раціонального використання та відтворення природних ресурсів можна досягти в результаті поєднання економічних та організаційних форм господарювання, спрямованих на досягнення мети – випуску максимального обсягу продукції при мінімальних витратах ресурсів та допустимого впливу на природне середовище.

Розвиток сільського господарства в Україні обмежений загостренням екологічних проблем. Впровадження свого існування люди для задоволення потреб у продуктах харчування і сировини використовували природні ресурси, не завжди турбуючись про їх відновлення. Сучасне агропромислове виробництво здійснюється в складних умовах зростаючого наван-

таження на довкілля і його забруднення. Відсутність науково обґрунтованої системи сільськогосподарського природокористування зумовило значне зниження відтворювальної спроможності біосфери, екологічної стійкості агроландшафтів, природної родючості ґрунту. Тому формування економічної стратегії екологічного розвитку підприємницьких структур є важливим елементом функціонування економіки країни.

Організація виробництва починається з розміщення капіталу, придбання засобів виробництва і формування робочої сили. Для нашого суспільства виявлення нової функції землі як базису розташування приватного капіталу окремих підприємницьких структур дозволяє стверджувати про пріоритетність екологізації підприємницької діяльності, що вимагає врахування екологічного фактора у процесі суспільного виробництва, збереження та відтворення природного ресурсного потенціалу АПК, без якого неможливий процес існування людства. Найбільш яскраво актуальність екологізації підприємства виявляє себе там, де підприємницька діяльність базується на використанні (користуванні) якісних властивостей природних ресурсів.

В умовах подальшої інтенсифікації сільського господарства необхідно впроваджувати екологічно чисте виробництво сільськогосподарської продукції, сутність якого полягає в забезпеченні відтворення природних ресурсів (ґрунту, води тощо) у стан, даний природою або такий, що не перевищує гранично допустимих рівнів забруднення.

Розроблена економічна стратегія екологічного розвитку підприємницьких структур дозволяє визначити кінцеві продукції стратегічного управління: потенціал, який забезпечує досягнення цілей підприємства в майбутньому; внутрішню структуру та організаційні зміни з урахуванням екологічної складової. Потенціал складається із сировинних, фінансових і людських ресурсів, інформації, виробленої продукції і наданих послуг, набору правил соціальної поведінки, додержання яких допомагає підприємству в досягненні поставлених цілей. Організаційні зміни забезпечують чутливість підприємницької структури до змін у зовнішньому середовищі.

Експлуатація природних ресурсів – вигідний шлях вкладення капіталу, тому без стримуючих економічних механізмів, що забезпечують раціональний підхід до природокористування, вигода від такої діяльності може обернутися суцільними збитками для підприємств і трагедіями для суспільства. Одним з таких механізмів є страхування збитків і відповідальності за аварійне забруднення природного середовища. Розвиток ринку екологічного страхування стримується через відсутність досвіду на державному рівні та методології страхування екологічного ризику.

В умовах формування ринкових відносин виявляється новий напрямок розвитку функцій внутрішнього та зовнішнього прогностичного екологічного аудиту, як засобів оптимізації й активізації підприємницької діяльності на засадах дотримання принципів екологічної безпеки, необхідності раціонального використання та відтворення природного ресурсного потенціалу АПК. Разом з контрольними функціями екоаудит і господарський аудит повинні виконувати економічну й екологічну експертизу щодо залучення капіталу, розвитку інвестицій, впровадження «ноу-хау», ресурсозбереження, зниження екологічних витрат тощо. Інтерес, вигоду (як невід’ємні атрибути підприємця) не можна вважати єдиною мотивацією його діяльності. Одержання прибутку можливе тільки при найбільше ефективному використанні усіх видів ресурсів, у тому числі природних, їх захисту від забруднення і деградації та економічного ризику і дотриманні умов екологічної безпеки.

Екологічний аудит, маючи за головну мету визначення відповідності системи управління, з урахуванням екологічної складової, необхідним критеріям, сприяє підвищенню інвестиційної привабливості підприємств. Він суттєво доповнює загальну характеристику підприємства, спрямований на аналіз еколого-економічного рівня виробництва, є дієвою допомогою при проведенні комплексного еколого-економічного аналізу його господарської діяльності.

Екологічна політика повинна стимулювати дотримання вимог, нормативів для зниження техногенного навантаження на довкілля. Пріоритетним напрямом формування дієвого організаційно-економічного механізму природокористування ми вважаємо фінансово-економічне заохочення суб’єктів господарювання до зниження обсягів шкідливих викидів і відходів виробництва, відновлення земельних, лісових, водних, повітряних ресурсів; важливу роль у цьому процесі повинно відіграти створення програм екологізації підприємницької діяльності та розвитку екологічного підприємства.

Цільове економічне регулювання як система планування розвитку економіки, є системою гнучкого регулювання для забезпечення програм національного розвитку. Для регулювання відтворювальних процесів необхідно знаходити найкращий варіант і потім постійно корегувати його реалізацію. Така корекція складає сутність економічного регулювання, яку можна визначити як розробку управлінських впливів, спрямованих на усунення відхилень, що намічаються, від оптимального варіанту розвитку еколого-економічної системи.

Управління процесом відтворення природного ресурсного потенціалу АПК потребує інформаційного забезпечення – сукупності документів, даних, методів і засобів їх одержання, організації зберігання та обробки. Економічне регулювання відтворення природного ресурсного потенціалу АПК, передбачає прийняття обґрунтованих конкретних заходів щодо економічного впливу на їх джерела. Види такого впливу різноманітні: фінансовий, кредитний, податковий, ціновий тощо. Тому постає питання вибору найбільш прийнятних для існуючих умов. Однак вирішення цього питання супроводжується труднощами у зв’язку з відсутністю інформації, необхідної для його обґрунтування.

У статті запропонуємо сформувати регіональний фонд відтворення природного ресурсного потенціалу АПК за рахунок бюджетних відрахувань, обов’язкового та добровільного страхування, екологічних податків та платежів, інвестиційної діяльності. Блок-схема формування та використання коштів цього фонду зображена на рис. 2. Результати експертних оцінок показують, що на збереження і відтворення земельних ресурсів необхідно витратити 47% коштів фонду, близько 30% – на відтворення лісових ресурсів; 15% – на очищення водних ресурсів; 8% – на охорону атмосферного повітря [3].

Використання земельних ресурсів в Україні є платним, а плата за землю справляється у вигляді нарахування земельною податку для власників землі та землекористувачів, платежі від якого зараховуються на спеціальні рахунки бюджетних місцевих рад. Ці кошти доцільно використовувати виключно для фінансування раціонального використання родючості земель. Крім того, додатковими джерелами стимулювання за підвищення ефективності землекористування можуть бути платежі в бюджет при вилученні малопродуктивних земель з сільськогосподарського обігу та кошти від сплати штрафних санкцій за користування землею.

Реакція навколишнього природного середовища на викиди забруднюючих речовин загострюється –

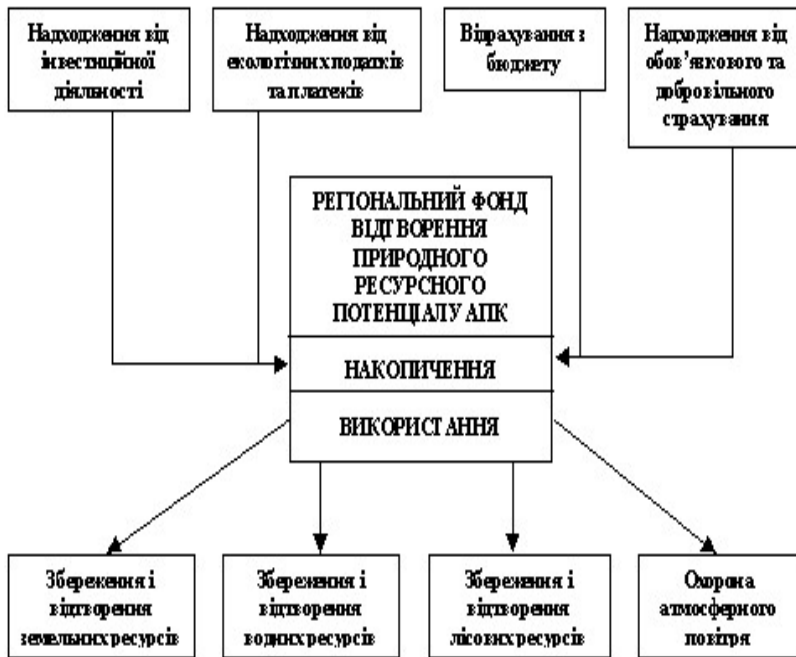

Рис. 2. Блок-схема формування та використання коштів на відтворення природного ресурсного потенціалу АПК

прискореними темпами відбувається зниження його здатності до самоочищення, і, як наслідок, проявляється негативний вплив на економіку і здоров'я людей. У цих умовах при виробництві продукції значну роль необхідно відводити екологічному пізнанню, мисленню, свідомості. Їх використання вкрай необхідне для подолання протиріччя в організації охорони навколишнього середовища, бо потреба збереження та відтворення природного ресурсного потенціалу за короткий час перетворилася з проблеми економічної в проблему виживання. При цьому настання непоправних процесів у навколишньому середовищі, на думку фахівців, можуть торкнутися вже теперішнього покоління. Тому терміново необхідно формувати економіко-екологічне мислення щодо відтворення природного ресурсного потенціалу. При цьому під економіко-екологічним мисленням пропонується розуміти здатність людини аналізувати та осмислювати свою роль в економічних і екологічних ситуаціях, взаємозв'язок та взаємозалежність економіки й екології, вільно використовувати ці знання в повсякденній роботі та житті.

Екологізація агропромислового виробництва дозволить сформувати екологічно комфортне середовище для життєдіяльності населення, забезпечити його екологічно чистою сільськогосподарською продукцією. Екологічні дослідження і природоохоронні заходи в нашій країні часто групують за елементами навколишнього середовища. Виділяються проблеми охорони повітря, вод, ґрунтів, тварин, рослинного світу. При цьому в основу процесів прийняття рішень покладено галузевий підхід – кошти вкладаються для вирішення проблеми чистоти повітря, води, проведення протиерозійних заходів, меліоративних робіт тощо. Однак такий підхід не гарантує, що загальний стан навколишнього середовища поліпшиться, оскільки він абстрагує від цілісної проблеми. В силу відомчої організації управління економікою і охороною довкілля малоімовірно вирішення кожної з цих проблем окремо, бо вони є комплексними та тісно взаємопов'язаними. Значна частина прояву екологічної свідомості щодо необхідності відтворення природного ресурсного потенціалу АПК припадає на рівень масової свідомості, де знання про особливості

взаємовідносин живого і неживого, людини і природи знаходяться в несистематизованій формі повсякденних уявлень, пов'язані з виробничою та невиробничою практичною діяльністю та потребують комплексного підходу щодо вирішення проблем.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження основних проблем економічного відтворення природного ресурсного потенціалу АПК дали змогу зробити такі висновки теоретичного, методологічного і практичного характеру:

- Стан природного ресурсного потенціалу – один із найважливіших чинників ефективного розвитку агропромислового виробництва. До основних видів природного ресурсного потенціалу АПК відносять земельні ресурси, лісові землі, водні ресурси, мінерально-сировинні ресурси. Переважаючими видами природокористування в АПК є земле- і водокористування. Основним, безальтернативним шляхом вирішення проблем збереження і відтворення природного ресурсного потенціалу АПК у сучасних умовах є екологізація агропромислового виробництва, основні завдання якої полягають у впровадженні ресурсо-, енергозберігаючих технологій у переробному комплексі, альтернативних систем землеробства з обмеженням використання хімічних способів для підвищення родючості і захисту рослин з урахуванням асиміляційних можливостей агросфери.

- Удосконалення організаційно-економічного механізму стимулювання відтворення природного ресурсного потенціалу АПК полягає у розвитку економічних методів (планування, прогнозування, інвестування, кредитування, оподаткування, страхування, системи розрахунків, екологічного аудиту, контролю) та економічних важелів (механізму одержання прибутку, нарахування амортизації, одержання субсидій, дотацій, дивідендів, формування ціни продукції/послуг, страхових тарифів, кредитної та податкової ставок, платежів, штрафів тощо).

- Методичні рекомендації з економічного відтворення природного ресурсного потенціалу АПК в регіоні обґрунтовують напрями практичного вирішення завдань еколого-економічного управління процесом відтворення природних ресурсів та його стимулювання через систему економічних регуляторів для заохочення підприємств – природокористувачів до запровадження екологічно безпечних технологій і господарювання; дотримання вимог екологічної безпеки; випуску екологічно чистої продукції; ефективного використання та відтворення природного ресурсного потенціалу аграрної сфери.

Комплексний підхід до відтворення, збереження, та зміцнення природного ресурсного потенціалу АПК сприятиме підвищенню ефективності функціонування аграрного виробництва, рівня життя громадян; покращенню фінансових результатів діяльності агропідприємств, їх конкурентоспроможності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Поповкін В. Н. Регіонально-цілісний підхід в економіці. – К. : Наукова думка, 1993. – 210 с.
2. Борисова В. А. Природний ресурсний потенціал АПК як фактор забезпечення продовольчої безпеки регіону // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : фінанси і кредит. – 2002. – № 2. – С. 140.

3. Паламарчук М. М., Паламарчук О. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К. : Знання, 1998. – С. 215.
4. Борисова В. А. Інвестування природного ресурсного потенціалу АПК // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 187.
5. Руденко В. П. Природно-ресурсний потенціал України. – К. : Либідь, 1994. – 150 с.
6. Статистичний збірник України за 2011 рік : Державний комітет статистики України, 2012 рік. – 536 с.
7. Розміщення продуктивних сил : підручник / В. В. Ковалевський, О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенов та ін. – К. : Знання, КОО, 1998. – С. 179.
8. Україна: прогноз розвитку продуктивних сил / С. І. Дорогунцов, Б. М. Данилишин, Л. Г. Чернюк та ін. – К. : РВПС України НАН України, 1998. – Т. 2. – 117 с.

УДК 339.976.2

Мазуренко В.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Гойнік Ю.В.

магістр міжнародного бізнесу, інженер II категорії
Бюро розробки програмного забезпечення для автоматизованих систем
комерційного обліку електроенергії та управління підприємством
Державного підприємства Національної енергетичної компанії «Укренерго»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ АСИМЕТРІЇ ІНФОРМАЦІЇ

MODERN TRENDS IN THE ELECTRICITY MARKET CENTRAL AND EASTERN EUROPE UNDER ASYMMETRIC INFORMATION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто умови розвитку Центрально-Східноєвропейських ринків електроенергії, їх особливості формування та регулювання, зазначено вплив асиметрії інформації на механізм функціонування ринку та встановлення споживчих цін.

Ключові слова: ринок електроенергії, асиметрія інформації, рівноважні ціни, волатильні ціни, спотові ринки, біржі електроенергії, енергетичні компанії.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены условия развития Центрально-восточноевропейских рынков электроэнергии, их особенности формирования и регулирования, указано влияние асимметрии информации на механизм функционирования рынка и установления потребительских цен.

Ключевые слова: рынок электроэнергии, асимметрия информации, равновесные цены, волатильные цены, спотовые рынки, биржи электроэнергии, энергетические компании.

ANNOTATION

The article describes the conditions in Central-Eastern European electricity markets, especially their formation and regulation, indicated the effect of asymmetric information on the functioning of the market mechanism and the establishment of consumer prices.

Key words: market power, information asymmetries, equilibrium prices, volatile prices, spot markets, power exchange, power companies.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Сучасний світ характеризується стрімкими процесами глобалізації, які торкнулися сьогодні усіх сфер економічної діяльності, і, у першу чергу, енергетичної галузі, як основи матеріального виробництва. Енергозабезпеченість та динаміка цін на енергоносії здійснюють значний вплив на процес розвитку світової економіки та економік окремих країн. Перспективи зростання енергоспоживання багато в чому визначаються глибиною структурних зсувів у промисловості та результативністю програм енергозбереження. Забезпечення гарантованих поставок енергоресурсів вважається пріоритетним напрямком міжнародної економічної політики всіх без виключення країн світового співтовариства. Розробка ефективних стратегій діяльності вітчизняних компаній на міжнародних ринках для досягнення високої конкурентоспроможності та довгострокової присутності компаній на європейських енергетичних ринках передбачає комплексне дослідження

особливостей розвитку та функціонування означених ринків, їх динаміки та стану. В контексті глобальних інтеграційних енергетичних процесів Україна в масштабах Європи має унікальне геополітичне та географічне розташування. Її територія граничить із західними країнами-членами ЄС, що створює сприятливі умови для прокладання транзитних маршрутів. Україна об'єктивно зацікавлена у передбачуваній світовій енергетичній політиці та грамотному позиціонуванні у світових енергетичних процесах з метою раціонального використання свого ресурсного, транспортного, технологічного та наукового потенціалу.

Наразі розвиток сучасних ринків відбувається за умов асиметричності інформації, яка є опосередкованою загрозою для функціонування національних підприємств на ринку, тим більше при виході на зарубіжні. Асиметричність впливає на споживчий вибір, а отже, і на кількість проданого товару та прибутковність, що в свою чергу визначає привабливість міжнародного ринку для компанії. Цим обумовлюється актуальність теми дослідження, його практична значимість та завдання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання глобалізації світової економіки та формування глобального середовища підприємництва, теорія ринків з асиметричною інформацією стали предметом досліджень у численних наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених – таких, як Р. Робертсон, Дж. Данінг, Дж. Мілль, Е. Тоффлер, Т. Фрідман, Е. Хекшер, Дж. Сорос, Дж. Акерлоф, М. Спенс, Дж. Стигліц, Р. Бебчжук, Дж. Міррліс, У. Вікрі, Дж. Стіглер, Ж. Тіроль, Д. Харшани, К. Дж. Ерроу, М. Кастельс, В. Вергун, А. Гальчинський, Д. Лук'яненко, С. Авдашева, Н. Розанова, Д. Дмитрієв, Ю. Макогон, Ю. Пахомов, О. Плотніков, А. Поручник, О. Рогач, А. Румянцев, А. Філіпенко, О. Шнирков та інші. Опрацюванню питань, пов'язаних з дослідженням стану й перспектив розвитку світового енергетичного ринку, проблем інтеграції, глобалізації, забезпеченості України енергетичними ресурсами в умовах глобалізації світових ринків, присвячені праці закордонних та українських учених О. Амоші, О. Аболмасова, В. Бабича, В. Беседіна, Дж. Вінера, Ю. Гончарова, Д. Колодіна, Р. Нуркаса, М. Портера, В. Саллі, Г. Багієва, С. Березовенка, І.